

Emelt érettségi témakörök 2022. 3. tétel

- a) Témakör: Kötelező szerzők. Magyar irodalom
- b) Téma: **Ady Endre**
- c) 3. tétel: Jellegzetes témák, motívumok, poétikai megoldások Ady világháborús költészetében

Idézet

„Ady a háború Csucsán éri s Mindszenten. Mindkettő embertelen hely, Csucsán a völgyben katonavonatok, a harcba induló Monarchia zürzavara és mozgalmassága. Érmindszent az eldugott falu, hová csak a rémhíreket hozza a bizonytalanság és kétségbeesés. „A keresztes háborúk idején élhetett úgy odújában – írja Ady Hatvanynak – egy-egy leromlott úr, mint én most.” Feneketlen sarú, hideg falu. Mutatni kell magát bátornak, egészségesnek, holott minden nyavalyát magában érez.” Bölöni György in. Adytól, Adyról szerk. Fenyvesi Margit, Budapest, Tankönyvkiadó, 1988.

Ady Endre (1877-1919) pályaképe

- Érdmindszenten született, kálvinista, kismemesi család.
- Tanulmányai: Nagykaroly, Zilah. Egyetem: Debrecenben jogi tanulmányait nem fejezi be.
- Újságíró lett Nagyváradon, a Szabadság című lapnál, majd a Nagyváradai Naplónál.
- Szerelme: 1903-ban ismeri meg Diósi Ödönné Brüll Adélt, akit verseiben Lédának nevezett.
- Nagyvárad: Holnap irodalmi társaság megalakítása,
- 1908-tól a Nyugat munkatársa, majd 1912-től szerkesztője.
- Betegeskedik, költészete és életmódja egyaránt támadások célpontja.
- 1912-ben szakít Lédával. 1915-ben feleségül veszi Boncza Bertát, akit Csinszkanak hívott.
- A világháború eseményei készítették újabb verseskötet megjelentetésére.

Miért foglalnak állást a háború ellen a Nyugat költői?

- I. világháború - az Osztrák–Magyar Monarchia részeként Mo nemzeti ügyként kezeli (Aponyi Albert, amikor kitör a háború: „Végre!”)
- pedig a háttérben: a mágnások anyagi érdekei, hadiipari befektetők és gyarmatosítók oligarchikus gazdasági törekvései → mindez a pozitív ideológia köntösében – propagandagépezet, az emberek fanatizálása
- gépesített harcászati eszközök (tankok, gépfegyverek), a lövészároktaktika miatt elhúzódó hadviselés
- hatalmi gépezet, ideológiai elnyomás: hazaárulással és felségsértéssel vádolták meg, aki a háború ellen volt
- Nyugat: felemelték szavukat a háború ellen
- Ady Endre, Babits Mihály (*Fortissimo, Húsvét előtt*)

Ady Endre költészete a háborús időszakban

- Ady Endre – Rákosi Jenő vita → RJ „Ady (azokat képviseli, akik megcsömörlöttek) attól, amit eddig szépnak, egészségesnek, tisztességesnek, kívánatosnak tartottak és pajzsra emelte, (...) ami ronda, egészségtelen és tilos.”
- Ady Endre *Nagy-Hiteő* c. kötete nem jelenhetett meg 1914-ben – hallgatásra volt ítélve
- Háborús versei 1918-ban, *A halottak élén* című kötetében jelentek meg – első ciklusának címe: *Ember az embertelenségben*

Fontosabb kötetei egy-egy fontosabb verssel

Kötet, év	Vers
Új versek 1906.	Góg és Magóg fia vagyok én, Héjja-nász az avaron, A Hortobágy poétája, Tisza-parton, A magyar Ugaron, Harc a Nagyúrral
Vér és arany 1907.	Párisban járt az Ősz, Sírní, sírní, sírní, A fekete zongora, A magyar Messiások, Páris, az én Bakonyom, Az ős Kaján Lédával a bálban, Egyedül a tengerrel
Az Illés szekerén 1909.	Álmom: az Isten Nekünk Mohács kell
Szeretném, ha szeretnének 1909.	Sem utódja, sem boldog őse Kocsiút az éjszakában
A magunk szerelme 1913.	Elbocsátó, szép üzenet
A halottak élén 1918.	Emlékezés egy nyár-éjszakára Ember az embertelenségben Az eltévedt lovas, Krónikás ének 1918-ból, Őrizem a szemed, Nézz, Drágám, kincseimre

Ember az embertelenségben

- keletkezése: 1916-ban jelent meg a Nyugatban
- beszédhelyzet: a költői én azonosul a nemzettel → a háborúba sodort nemzet fájdalom // a költői én fájdalom (azonosulás, vateszszerep „kiáltok másért”)
- erkölcsi tanulság: a költői én föltámadása a magyarság föltámadásához kapcsolódik → mégis-morál (nem politikai jellegű, valami ős életerő „indulj föl erőm”, illetve erkölcsiség „nagy kincseket, akiket lopnak”)
- szerkezet: keretes

Krónikás ének 1918-ból

- keletkezése: Nyugat 1918., majd *A halottak élén* c. kötet *Az eltévedt lovas* c. ciklus záróverse
- verselése: adhoratio mulieurum ritmusa, régi magyar krónikás ének, históriás ének verstípus – 16-17. század, török elleni harcok (Schöpflin Aladár)
- archaikus beszédmód, szavak, szóképek
- - ülnek – ez a végződése minden verssornak (T/3 ragozású, nagyobb részt történetet kifejező igék)
- régies szavak – hajléki, olvasandják
- régies alakzatok: figura etymologica, alliteráció
- állapotrajz a kor emberének léthelyzetéről → a kisember ki van szolgáltatva a háborúnak
- a megszólaltatott hangnemmel a régmúltba helyez vissza a jelent – Ady kora sem politikailag, sem erkölcsileg, sem emberileg nem felel meg a XX. századi követelményeknek → elmaradott
- a történetet kifejező igékkel azonban felmenti az egyes embert, a magyarokat – el vannak tévelyedve
- újszerű „kifordított” históriás ének: epikus, de nem a történet a fontos, hanem a háborús vízió
- hősiesség helyett → pusztulás és kiszolgáltatottság
- felidézett történelmi eseménysor helyett → látomás

Az eltévedt lovas

- **keletkezés:** 1914-ben, az első világháború kirobbanása után, majd Halottak élén c. kötet
- **típusa:** látomásos tájvers (*A magyar Ugaron*)
- **táj mint jelkép:** ingovány, köd, láp, nád, erdő, nádas, bozót → a történelmi helyzetben való tisztánlátás hiányát szimbolizálja
- // A magyar Ugar indái – megfojtják az embert // Dante *Pokol* első mondatai – eltévedés az erdőben
- **ősz** : halál és elmúlás → „süket köd” és a „vak ügetés” → nincs tájékozódási pont
- az **idősíkok** itt is a stílus szintjén **torlódnak egymásra**, mint a *Krónikás ének 1918-ból*-ban („régii”, „egykori”, „ó-nádasok”, „hajdani lovas”, „ős sűrű”, „régii nóta”, anaforikus ismétlések)
- → **anakronisztikus** politikai módszerek, gondolkodásmód, életvitel Ady korában és sehová nem vezet, jövőtlen is
- **keretes szerkezet:** a felütés és a verszárlat azonosságának értelmezése → időtlenség
- **lovas szimbólum** : a ló és a lovas alakja a millennium öntudatos éveiben a magyarság metonímiájává vált (harcos hódítók, lovas nép), a nemzeti gógre adott válaszként is olvasható
- **a lovas szimbólum lehetséges értelmezései:** a háborús konfliktusba zárt magyarság céljavesztett léthelyzete, az anakronisztikus politikai megoldásokat felmutató történelmi közegben bolyongó egyén

Emlékezés egy nyár-éjszakára

- **keletkezése:** 1917 tavasza – Nyugat, Halottak élén c. kötet Ember az embertelenségben ciklus nyitóverse
- **témája:** az I. vh kitérésének éjszakájára való visszaemlékezés – a megtörtség hangulatát idézi
- **a cím értelmezése** – az éj toposz a bűn, az eltévelyedtség, a reménytelenség jelképe – versszervező szövegíró
- a **refrén** – ismétlődése egyfajta táncdalszerűséget, haláltánc jellegű kölcsönöz a múnek
- **formája:** // Petőfi: *Egy gondolat bánt engemet* – rapszódia, szabadvers
- **a sarkából kifordult világ motívumrendszere:** az ide vezető fordulatra való visszamelékezés
- **természeti-kozmosz látomás:** lehulló csillag, dühödt angyal, leomló pára – negatív kisugárzású bibliai-apokaliptikus képek, **időtlenség**
- **életképek:** méhes, csikó, Burkus, Mári – falusi környezetbe helyezett és felbolydult **mikrokörnyezet**
- **a költői én véleménye, nézőpontja** is megjelenik: csörtettek a senkik, meglapult az igaz ember – **erkölcsi pusztulás**
- „Az iszonyúság a lelkekre kaján örömmel ráhajolt” szövegrésztől → a „különös nyájéjszakáról” vissza a **jelenbe** – meg lehet szokni a megszokhatatlant

Mag a hó alatt

- **keletkezés:** 1914-ben októbere, Nyugat, majd Halottak élén c. kötet Mag a hó alatt c. ciklusában
- **típusa:** én-vers, időszembesítő vers – az egyéni létidőt a társadalmi-politikai idővel kapcsolja össze → a múlt és a jövő hordoz értéket, a jelen nem

múlt	jelen	jövő
régi hitek, Tegnapról hív tanú, drága mementó	gyötrött és tépett magam, vérből, jajból és lángból szedegeti össze káosz, emberségem, várakozz, aludj	elteszi (magát) mint életes holtat, új emberű új világ széttekintgetek majd, harsos ige, Élet, föltámadások örök rendje

utolsó versszak, verszárlat

Most tél van s szegény mag-magam Megnémítva és behavazva Rendeltetés hitével Őrzöm meg tavaszra, Igazimnak sarjadásáig.	jelen – tél, halál, várakozás, őrzés, rendelkezésre állás jövő – tavasz, feltámadás, sarjadás
---	--

- a *Krónikás énekből* már ismert történet-jelleg és elszenvedés jellemzi a jelen költői énjét
- **szimbólumok** – **mag** → sarjadás, téli várakozás az új életre, bibliai egyszerű szimbólum (magvető)
- vér: a háborút jelképezi
- **évszakok:** tél, hó, tavasz, sarjadás – az idősíkok a jelképek szintjén is megjelennek
- // Vörösmarty Mihály: Előszó

Intés az őrzőkhöz

- 1915-ben Halottak élén c. k. Mag a hó alatt ciklus
- **beszédhelyzet:** megszólító → az őrzők, mégis elvont tartalom ↔ *Petőfi. XIX. sz. költői*
- általános tartalom, elszakadás a háború borzalmaitól és az élet továbbélését hirdeti // *Mag a hó alatt*

Őrizem a szemed

- **keletkezés:** 1916. Halottak élén c. kötet Vallomás a szerelemről c. ciklusában
- **beszédhelyzete:** ennek is megszólító, akárcsak az *Intés az őrzőkhöz* c. versé, de itt Csinszkat szólítja meg → a háború borzalmi közepette a szerelem nyújt vigaszt

Gondolatok az összefoglaláshoz

- Ady háborús költészetében elítéli az embertelen harcokat
- költészetének művészi jellegzetességei továbbra is felbukkannak: énversek, szimbolizmus, megszólító beszédhelyzetek, szerelmi költészet, látomásos tájköltészet
- a poétikai sajátosságok is továbbélnek: archaizmusok, metaforák, ellentétek, egyéni verselés
- új költőiség: idősíkok eltérése, összehasonlítása, gyakran szakad el a konkrét beszédhelyzettől, életképi jellegtől és fogalmaz elvontan, burkoltan, homályosan